

ÇARHNÂME

yan çarhacılar daha sonra ortadan kaldırılmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Kâmûs-ı Türkî, s. 509; Tursun Bey, *Târîh-i Ebû'l-Feth* (nşr. Mertol Tulum), İstanbul 1977, s. 50, 96, 127, 165; İbn Kemal, *Tevârih-i Âl-i Osmân*, I. Defter, s. 151; Mehmed Zaîm, *Târîh*, Nuruosmaniye Ktp., nr. 3270, vr. 226^a; Selânikî, *Târîh* (İpsirli), I, 401; Vâsîf, *Târîh* (İlgürel), s. 69; Marsigli, *Osmanlı İmparatorluğunun Askerî Vaziyeti*, s. 222-223; Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri*, s. 203; a.m.f., *Kapukulu Ocakları*, I, 600; II, 256, 261, 263-264; Pakalın, I, 326.

ABDÜLKADİR ÖZCAN

ÇARHNÂME

(چرخنامه)

XIII. yüzyıl mutasavvif-şairlerinden

Ahmed Fakih'e ait
dinî-süfîyâne mesnevi
(bk. AHMED FAKİH).

ÇARK

(bk. ÇARH).

ÇARMIH

Hıristiyanların

Hız. İsa için söz konusu ettikleri,
tarihin çeşitli dönemlerinde uygulanan
bir idam şekli.

"Dört çivi" anlamında Farsça bir terkip olup (çehâr mîh) biri yatay, öteki dikey iki ağacın oluşturduğu haç şeklindeki darağacını ifade eder. Buna haç ve salib de denilmektedir.

Suçluyu ellerinden ve ayaklarından bağlamak veya çivilemek suretiyle idam etme şekli olan çarmıha germe olayı Romalılar'da yaygın olmakla birlikte daha önceleri Asurlular, Persler, Kartaca Feni-

kelileri, Mısırlılar ve Yunanlılar tarafından da uygulanmış, böylece halkın ibret alacağı, adaletin gücünün gösterileceği düşünülmüştür. Bu iş için önceleri sadece bir kazık kullanılıyor, mahkûm buna bağlanıp ölüme terk ediliyordu. Grekler ve Romalılar bunu değiştirerek suçlu köleleri, esirleri, yabancıları, aşağı sınıftan kimseleri ve ayrıca iğrenç suçlar işleyenleri cezalandırmak için çarmıhı yaptılar. Bu tür cezalandırmada infaz yerinde bulunan kazığa bir tahta eklenecek çarmıh tamamlanmış oluyordu; suçlu tahtaya bağlanıyor, bazan kolları iki yana açılarak çarmıhın iki kanadına çivileniyordu. Romalılar'da çarmıha germe olayı onur kırıcı bir idam şekli olarak kabul edildiği için devlete isyan edenlerin dışında Roma vatandaşlarına uygulanmıyordu. Bu idam şeklinde genellikle suçlu kırbaçlandıktan sonra idam yerine tahtasını taşımaya zorlanırdı. İşlediği suç bir levha üzerine yazılarak boyuna asılır veya başkası tarafından önünde taşınırdı. Daha sonra bu levha başkalarına ibret olması için çarmıha gerilenin önüne tesbit edilirdi. Çarmıhlar şehir surları dışında kurulmakla beraber (İbrânîler'e Mektup, 13/12) işlek yollara, sık sık gidilen yerlere yakın olmasına özen gösterilirdi (Matta, 27/39, 55; Markos, 15/29, 35, 40; Luka, 23/35, 48, 49; Yuhanna, 19/20).

Milâdî I. yüzyılda Romalılar yahudi esirleri çarmıha germekteydiler. Tarihçi Josephus bununla ilgili çok sayıda olaydan bahsetmektedir. O dönemde idamlar için biri "T" şeklinde (daha sonraları "St. Anthony haçı" denilmiştir), diğeri eşit olmayan kollarından meydana gelen (daha sonra "Latin haçı" adını almıştır) iki tip çarmıh kurulmaktaydı. Hıristiyan inancına göre Hz. İsa bu ikinci tip çarmıha gerilmiş ve başından çivilenmiştir (Markos, 15/26). Roma İmparatorluğu'nda uygulanan çarmıha germe İmparator Konstantin tarafından yasaklanmıştır.

Menşei Bâbil'e dayanan haça Mısır ve Suriye'de de eski zamanlardan beri tâzimde bulunulduğunu, hatta Budistler'in haça saygı gösterdiklerini ve milâdî tarihin başlangıcına doğru putperestlerin bazı âyinlerinde alınlarına haç işareti yaptıklarını belirterek aslında haçın Hıristiyanlık'la ilgisinin bulunmadığını ve bir putperest âdeti olduğunu ileri sürerler de vardır. Bunların iddiasına göre Hıristiyan kutsal kitabında (Resullerin İşleri, 5/30, 10/39) İsa Mesih'in bir ağaç üzerinde öldüğü bildirilmektedir. İlk olarak

Yunanca yazılan Yeni Ahid'in yukarıda belirtilen yerlerinde "ağaç" anlamındaki Yunanca *ksulon* kelimesi kullanılmaktadır. Bu kelime ve bazı tercümelerde geçen *stavros* kelimesi haça delâlet etmemektedir. Meşhur Yunan şairi Homeros *stavrosu* "alelâde bir sınık, direk veya tek bir odun parçası" anlamında kullanır ve kelime haç şeklini alan iki ağaç parçasını ifade etmez. Dolayısıyla İsa Mesih'in idamı düz bir direk üzerinde gerçekleşmiştir.

Hıristiyanlar çarmıhın şeklini tartışırken İslâmiyet çarmıha gerilenin Hz. İsa olmadığını belirtmektedir (en-Nisâ 4/157; ayrıca bk. İSÂ).

Hıristiyan sanatında İsa Mesih'in çarmıha gerilmesinin tasvirleri V. yüzyılda başlamıştır. Tasvirlerin bu dönemden itibaren ortaya çıkmasında, o zamana kadar bu konuda çeşitli yorumların geliştirilmesi ve konsillerde bununla ilgili kararlar alınarak kilisenin tasvirin belirlenmesi etkili olmuştur (ayrıca bk. HAÇ).

BİBLİYOGRAFYA :

H. Marucchi, "Croix", *DB*, II/1, s. 1127-1134; *IDB*, I, 746-747; S. G. F. Brandon, "Cross", "Crucifixion", *DCR*, s. 217; Muhammad Din, "The Crucifixion in the Koran", *MW*, XIV (1924), s. 23-29; Goblet D'alviella Lewis Spence, "Cross", *ERE*, IV, 324-330; John Gamble, "Symbolism", a.e., XII, 136.

GÜNAY TÜMER

ÇÂRPERDİ

(چارپردی)

Ebü'l-Mekârim Fahrüddin Ahmed
b. el-Hasen b. Yûsuf
(ö. 746/1346)

Şâfiî fakihî ve dil âlimi.

664 (1265) yılında doğdu. Arrân yöresinde bir yerleşim merkezi olan Çârperd'e (Cârberd) nisbetle anılmakta olup muhtemelen burada doğmuştur. Daha sonra Tebriz'e yerleşti, burada ilim tahsil etti ve ömrünün sonuna kadar ders okutmakla meşgul oldu.

Uzun süre yanında kaldığı Kādî Beyzâvî ve Nizâmeddin et-Tûsî gibi âlimlerden ders alan Çârperdî, Şâfiî fikhî yanında aklî ilimlerle diğer dinî ilimleri de okudu; fikhî, sarf ve nahiv ilimlerinde derin bilgi sahibi oldu. Nüreddin Ferec b. Muhammed el-Erdebîlî ve Muhammed b. Abdürrahim el-Meylânî gibi âlimler kendisinden ders aldı; Adudüddin el-İçî ile de bazı konularda tartışmaları oldu (Sübkî, X, 47-79). Ramazan 746'da (Ocak 1346) Tebriz'de vefat etti.

Hosios Lukas Manastır Kilisesi'nde
Bizans dönemine ait bir mozaklık
"Çarmıha İsa" kompozisyonu - Atina / Yunanistan

